

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci**

KATEDRA SLAVISTIKY

**PROBLEMATIKA PŘEKLADU REÁLIÍ V DRAMATU
ANTONA PAVLOVIČE ČECHOVA TŘI SESTRY**

bakalářská práce

Vypracovala: Hana Kratochvílová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2010

0

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala sama a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 13. 12. 2010

podpis

Děkuji Doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

podpis

Obsah

I.	Úvod.....	4
II.	Hlavní část.....	5
1.	O reáliích obecně.....	5
2.	Klasifikace reálií.....	7
3.	Překlad reálií.....	8
3.1.	Překlad reálií etnografických.....	12
3.2.	Překlad reálií zeměpisných.....	13
3.3.	Překlad vlastních jmen.....	15
3.4.	Překlad oslovení.....	19
3.5.	Překlad frazeologismů.....	24
3.6.	Překlad cizojazyčných výrazů.....	27
4.	Zastarávání překladů.....	28
III.	Závěr.....	29
IV.	Resumé.....	31
V.	Materiálové zdroje.....	36
VI.	Bibliografie.....	37

I. Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila problematiku překladu reálií.

Tato problematika je zajímavá především z hlediska své aktuálnosti, neboť se objevují nové a nové termíny, zejména v technice, ale i v médiích, u kterých přemýšlíme o vhodném ekvivalentu, který bychom při překladu použili.

Toto téma je zajímavé také z toho hlediska, že překladatelé se často rozcházejí ve způsobech překladu reálií.

Cílem této práce bylo rozpracovat problematiku překladu reálií v diachronním pohledu, a to na materiálu hry Antona Pavloviče Čechova *Tři sestry*. K dispozici jsem měla čtyři české překlady, a to překlad B. Prusíka, který je zároveň nejstarším (pochází z roku 1907), dále jsem pracovala s překladem K. Krause a J. Topola z roku 1966, J. Lexy z roku 1972 a nejnovějším překladem L. Suchařípy z roku 1980, který je často vydáván v reedicích.

Hlavní část práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se zabývám obecnou charakteristikou reálií, tedy co jsou reálie, jak souvisí s bezekvivalentní lexikou, dále se zmiňuji o volnosti a adekvátnosti překladu (v případě reálií tedy o jejich překladu nebo převodu pomocí transkripce). Druhá kapitola je zaměřena na stručnou klasifikaci reálií, ve třetí rozpracovávám způsoby jejich překladu a v poslední kapitole se zabývám problematikou zastarávání překladů.

Těžištěm práce je třetí kapitola, překlad reálií, jež je rozdělena na šest podkapitol, ve kterých rozpracovávám překlad reálií souvisejících se specifiky ruského života, překlad reálií zeměpisných, dále překlad vlastních jmen, oslovení, překlad frazeologie a cizojazyčných výrazů, které jsou také nezbytnou součástí národní kultury jednotlivých zemí a které mají v této práci své místo, protože jde o specifické druhy reálií.

Tato problematika je rozpracována na jednotlivých příkladech hry *Tři sestry*. Příklady vždy uvádím v originále s následnými překlady všech čtyř překladatelů, aby byly patrné jejich překladatelské metody a vzájemné odlišnosti jednotlivých přístupů.

II. Hlavní část

1. O reáliích obecně

Reáliemi nazýváme specifické, tj. národní prvky dané kultury, které se v jiné kultuře nevyskytují. Jsou to tedy různé předměty, jevy a instituce v určité kulturní a jazykové oblasti, které existují v praktických zkušenostech lidí mluvících určitým jazykem.¹

Jsou důležitým nositelem národního a historického koloritu dané země, a je to právě kolorit, který činí reálie tak obtížně přeložitelnými. Dříve, když se takovéto slovo v textu objevilo, tak se v textu překladu nepřekládalo, ale bylo zvykem toto slovo vysvětlit v poznámce pod čarou, případně na konci textu, což ovšem odvádělo čtenářovu pozornost. Jak je uvedeno v kapitole Překlad reálií, máme několik možností, jak reálie překládat, přičemž se snažíme čtenáři text a kolorit na jedné straně co nejvíce přiblížit, zároveň se ale snažíme, aby ke stírání koloritu docházelo co nejméně.

S pojmem reálie bezprostředně souvisí také pojem bezekvivalentní lexikum, což jsou slova, která nemají v jazyce překladu svůj ekvivalent. Oblast bezekvivalentní lexiky se neustále rozrůstá, jelikož slovní zásoba se stále vyvíjí, vyvíjí se nové technologie, které je třeba pojmenovat a podobně. Je tomu ale i naopak. V dnešní době globalizace také spousta bezekvivalentních termínů ubývá. Překladatel by měl proto mít tyto skutečnosti na zřeteli. Kromě bulharských teoretiků překladu S. Vlachova a S. Florina se tímto problémem zabývá také například český teoretik překladu Milan Hrdlička ve svém článku „K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby“ (Hrdlička 1990). Zde se zmiňuje o teoreticích, kteří řešili otázku přeložitelnosti v plánu jednotlivých slov, dnes je však nutno tuto problematiku chápat v souvislostech. A to ne jako záměnu jednotlivých lexikálních jednotek, ale jako nahrazení sdělení v jazyce A sděleními v jazyce B, přičemž je zdůrazňována funkčnost překladu, tj. že by měl překlad působit na svého čtenáře stejně jako na čtenáře originálu. To samozřejmě klade obrovské nároky na překladatele, který se musí výborně orientovat v dané kulturní oblasti, což může být složité, protože dva jazyky nemusí vyjadřovat objektivní skutečnost stejně.²

¹ Hrdlička, M.: K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. In: Ruština v teorii a praxi č. 1, 1990, s. 14 - 18

² tamtéž

Zde bych se ještě ráda zmínila o věrnosti a volnosti překladu, protože souvisí jak s překladem reálií, tak překladem obecně. Postupně se utvořily dvě tendence v překládání textů. První, nazývaná věrná, (překlad „slovo od slova“), se objevuje především u překladu náboženských textů. Tyto texty byly často chápány jako „slovo boží“ a jako takové se muselo překládat doslovně. Jakýkoliv zásah do textu byl nepřijatelný (např. Staroindické Vědy, starozákonní hebrejské texty³). Druhou tendencí je překlad volný. Již Antika si uvědomuje protiklad obsahu a formy (volnosti a věrnosti) a nutnost jejího řešení. Sama se však spíše přiklání na stranu volnosti ve jménu zachování estetických a výrazových hodnot textu⁴.

S těmito dvěma tendencemi se ve své podstatě setkáváme v každém literárním období. Ve středověku se překládalo v závislosti na textu. Církevní texty jsou kanonizovány, do lidového jazyka se překládat nesmějí. A pokud ano, je třeba dodržovat doslovnost. Častým důsledkem však bylo narušení jazykových norem, překlady byly často nepochopitelné. Ve světské literatuře je situace jiná, ačkoliv v tomto období nemůže o volném překladu hovořit. Jak píše Vilikovský: „Originál v našem pojetí neexistoval; předloha byla jednoduše pramenným materiálem, repertoárem témat a motivů, s nimiž nový tvůrce zacházel volně podle vlastního uvážení⁵.“ V tomto období se jednalo spíše o vlastní tvorbu na základě určité předlohy než o překlad.

V období renesance se už rozlišuje tvorba původní a reprodukováná, proto se opět objevují dvě překladatelské tendence. Volnost se zde chápe především jako „přizpůsobení jazykového výrazu a využívá se v ideologickém zájmu ke zpřístupnění překládaného textu, k jednoznačnému formulování jeho smyslu a ke zdůraznění národního a lidového charakteru překladu⁶.“ Patrně to je především na nových překladech bible z latiny do němčiny Martina Luthera, jehož překlad není spoután snahou o co největší doslovnost, jeho překlad je uvolněnější a srozumitelný obyčejným lidem.

Překladatelé klasicistního období se snažili texty překládat ve shodě se zákonitostmi krásy, což ovšem vedlo k velmi volnému zacházení s textem. Bohužel to znamenalo, že překladatelé často text nevhodně upravovali, například vypouštěním pasáží, které byly podle jejich mínění známkou špatného vkusu nebo pasáží příliš šokujících. Překladatel se

³ Vilikovský, J.: Překlad jako tvorba, Praha. 2002, s. 68

⁴ tamtéž, s. 68

⁵ tamtéž, s. 70

⁶ tamtéž, s. 73

zde nesnaží reprodukovat formální, dobové a národní zvláštnosti, ale „ducha díla“, který se interpretuje jako soubor estetických hodnot.⁷

V období romantismu se překladatelé snažili o zachování všech individuálních rysů originálu. Čtenář má mít nejen nejasný dojem, že čte dílo cizojazyčné, ale musí ve svém jazyku dostat zcela určitou představu o cizosti a osobitosti jazyka originálu. To se projevilo i v překladatelské praxi, kde se stává ideálem překlad doslovný a dodržuje se i básnická forma originálu.⁸

Později dochází k přehodnocení těchto přístupů. Už se nestaví do protikladu, ale jsou považovány za prostředky, kterými lze dosáhnout reprodukce originálu. „Překladatel si může osobovat všechnu volnost, jakou potřebuje k reprodukování složek obsahových a významových, nemůže však porušovat konkrétní konfiguraci jazykových a formálních prvků, která dodává dílu jedinečnost a neopakovatelnost. (...) A naopak, věrnost nemůže zacházet tak daleko, aby dobově podmíněné výrazové vlastnosti zatemňovaly obsahové složky.“⁹

Na analyzovaném materiálu zcela jasně tyto dvě tendence překladu vystupují. Nejstarší Prusíkův překlad tíhne k věrnosti překladu, což je zde ale také dáno obdobím, ve kterém překládal, a tehdejší všeobecnou tendencí překládat ruské texty tak, aby byl co nejvíce zachován národní kolorit. Naopak nejnovější překlad Suchařípův je přeložen volněji a ve snaze přiblížit text českému čtenáři zaměňuje typicky ruské reálie českými ekvivalenty.

2. Klasifikace reálií

Tématem klasifikace reálií se zabývalo mnoho autorů. Jsou mezi nimi např. A. A. Reformatskij, V. Ďjakov nebo J. Levý. Velmi podrobně tuto klasifikaci rozpracovali bulharští teoretici překladu S. Vlachov a S. Florin; jejich klasifikace vychází ze smyslového obsahu a sémantického významu. Pro tuto práci je však tato klasifikace příliš podrobná, jelikož ne všechny druhy reálií vymezené těmito teoretiky se vyskytují v analyzovaném materiálu. Pro potřeby své práce proto klasifikuji reálie takto:

a) geografické reálie

⁷ Vilikovský, J.: Překlad jako tvorba, Praha. 2002, s. 78

⁸ tamtéž, s. 79

⁹ tamtéž, s. 84

Do geografických reálií patří veškerá zeměpisná pojmenování a zeměpisné objekty, jakými jsou města, pohoří, názvy ulic, náměstí a mnoho dalších. (Москва, Старая Басманная улица, Кирсановский переулок)

b) etnografické reálie

Do etnografických reálií řadíme vše, co se týká běžného života a kultury daného národa. Mohou to být typické druhy jídel a nápojů (блины, пироги), druhy dopravy (тройка), svátky (Пасха) nebo platidla (рубль, копейка).

c) společenskopolitické reálie

Do této skupiny se řadí reálie, které souvisejí se společenskopolitickým životem. Patří mezi ně reálie územního uspořádání (губерния), názvy vojenských oddílů (бригада), vojenské hodnosti (генерал) nebo názvy institucí (акциз).

d) vlastní jména

e) oslovení

f) frazeologismy

g) cizojazyčné výrazy

Poslední čtyři typy někteří lingvisté k reáliím přiřazují, někteří nikoliv. Sama je do reálií zařazují, protože jsem toho názoru, že jak vlastní jména a oslovení, tak frazeologismy a cizojazyčné výrazy mají v každé kultuře své pevné postavení, které dokresluje a charakterizuje daný národ.

3. Překlad reálií

Dříve než překladatel začne překládat, musí pochopit význam reálie v textu originálu, aby mohl zvolit správný typ překladu a mohl ji čtenáři předat ve správném kontextu. Nejproblematictější jsou v tomto směru reálie cizí, se kterými se čtenář nikdy nesešel. Naopak žádný problém čtenáři nedělají reálie domácí (vlastní pro danou zemi), ani reálie mezinárodní, protože čtenář už o nich má určitou představu.

Jestliže je v textu neznámá reálie a překladatel to uzná za vhodné, může čtenáři reálii objasnit výběrem vhodných prostředků. Nejrozšířenější jsou tyto:

- Grafické vyčlenění reálie z textu (tj. kurzívou, pomlčkami, uvozovkami, oddělením čárkami). Tento způsob však člověku nepřibližuje význam reálie.
- Rozšíření reálie podrobnějším popisem, například: „...взяв чашуру (деревянную чашку, вмещавшую в себя стаканов восемь), налил вина...“

- Užití neutrálního synonyma ve funkci doplňku spolu s reálií, tj. užití obou slov s pomlčkou, například: „посетить финскую баню - сауну“
- Objasnění reálie v poznámce pod čarou
- Objasnění reálie ve slovnících, komentářích nebo glosářích na konci knihy nebo kapitoly. Hledání jejich významu však často odvádí čtenářovu pozornost od textu.

Reálie mají v překladu své specifické postavení. Jedná se totiž o skupinu slov, kterou mnohdy nelze běžným způsobem přeložit, to ale neznamená, že je nelze přeložit vůbec. Jen si při jejich překladu nevystačíme s obyčejným překladovým slovníkem. O tom, že reálie překládat dovedeme, nemůže být pochyb, stačí si vzít do ruky jakýkoliv překlad umělecké literatury. Otázkou však je, jak je překládáme? Při překladu reálií se totiž překladatel musí vypořádat se dvěma hlavními problémy, na které může narazit:

- a) jazyk, do kterého překládáme, nemá odpovídající výraz, protože v něm chybí nositel významu
- b) překladatel musí do převáděného jazyka vnést i barvitost originálu, tj. jeho národní a historický charakter

Někteří překladatelé s touto problematikou vyrovnávají lépe, jiní hůře v závislosti na tom, jak chtějí čtenáři text předat a jaký způsob překladu při tom použijí. Způsobů, kterými lze překládat text (nejen reálie), existuje celá řada. Může jít o transkripci, transliteraci, kalkování nebo modulaci, které řadíme do tzv. lexikálních transformací, dále záměny slovních druhů nebo členění souvětí, což jsou transformace gramatické, a nakonec transformace lexikálně gramatické, což je, například, antonymický překlad, kompenzace nebo překlad opisem. Zde se však zaměřím pouze na ty, které se vyskytují v analyzovaném materiálu.

Prvním způsobem transformace, která se v textu při překladu reálií vyskytuje, je transkripce.

Transkripcí rozumíme přepis slova z jazyka originálu do jazyka překladu grafickými prostředky jazyka překladu, přičemž se snažíme, abychom se co nejvíce přiblížili zvukové stránce originálu, zjednodušeně řečeno jde o fonetický přepis.

S transkripcí se často setkáváme v textu publicistickém nebo odborném, ve kterém transkribujeme názvy firem, časopisů, novin, geografických názvů a nejrůznějších odborných termínů. Výjimkou ale není ani text umělecký, ve kterém nejčastěji

transkribujeme vlastní jména (Андрей Сергеевич Прозоров – Andrej Sergejevič Prozorov), zeměpisné reálie (Чита – Čita), nebo reálie týkající se běžného života (самовар – samovar).

Problémem, se kterým se musí překladatel u transkripce potýkat, je, když pro určitou hlásku nebo skupinu hlásek v cílovém jazyce chybí odpovídající písmeno. Takovýto problém pak řešíme způsobem, že chybějící písmeno nahradíme v jazyce překladu písmenem nebo skupinou písmen, která znějí podobně. Toto se netýká přímo překladu z ruského jazyka do českého, ale vezměme si příklad třeba z překladu z ruštiny do angličtiny. V ruském jazyce existuje několik písmen, která nemají v anglickém jazyce svůj psaný ekvivalent. Jde například o písmena „ж“, „х“ nebo „щ“. Ta v překladu nahradíme podobně znějící skupinou písmen „zh“, „kh“, „shch“. Stejně tak musíme v ruském jazyce nahradit české písmeno „ř“ skupinou písmen „рж“.

Není výjimkou, že některá cizí slova „zdomácnují“, to znamená, že transkribovaná forma se stane novým slovem a začne přejímat i gramatické koncovky.

Spolu s transkripcí se často uvádí i transliterace, tedy přepis slova z jazyka originálu do jazyka překladu, přičemž je kladen důraz na grafickou podobu slova. Tento způsob transformace se však v textu nevyskytuje.

Dalším typem transformace je tzv. transplantace, což je vložení slova v jednom jazykovém kódu do textu v jiném jazykovém kódu. Konkrétně na ruském materiálu jde o vložení slova napsaného latinkou do textu napsaného azbukou.

Např.: Так принято, это *modus vivendi*. (s. 81)

Он учился со мной, его уволили из пятого класса гимназии за то, что никак не мог понять *ut consecutivum*. (s. 82)

Ve hře Tři sestry se v jiném jazykovém kódu vyskytují dokonce celé věty, avšak tady už nejde o transplantaci, ale o cizojazyčné výrazy, které určitým způsobem charakterizují postavu.

Při překladu reálií se v neposlední řadě uplatňují dva protichůdné procesy, a to generalizace a konkretizace.

Generalizací rozumíme záměnu slova s užším významem slovem s širším významem.

Jako příklad může posloužit tzv. trojka. V ruské kultuře jde o typický dopravní prostředek, sáně tažené třemi koňmi. Generalizaci ve svém překladu použil L. Suchařípa, který použil označení sáně.

„Слышно, к дому подъезжает тройка с бубенчиками.“ (s. 55)

- „K domu přijíždí trojka s rolničkami.“ (B. Prusík, s. 49)
- „Je slyšet, že k domu přijíždí trojka s rolničkami.“ (K. Kraus, J. Topol, s. 44)
- „Je slyšet, jak k domu přijíždí trojka s rolničkami.“ (J. Lexa, s. 43)
- „Je slyšet, že před dům přijely sáně s rolničkami.“ (L. Suchařípa, s. 49)

Konkretizace je záměna slova s širším významem slovem s užším významem. V řadě případů je použití konkretizace spojena s tím, že v jazyce překladu chybí slovo s tak širokým významem. Příkladem konkretizace může být sloveso „řici“, které můžeme do ruštiny přeložit jako „сказать, заметить, сообщить, заявить, добавить, обсудить“.

Uveďme si příklad z Čechova.

„Он делает визиты и везде говорит, что у него жена и две девочки.“

- „Dělá návštěvy a všude povídá, že má ženu, tchyni a dvě dcery.“ (B. Prusík, s. 8),
- „Teď tady chodí po návštěvách a všude vykládá, že má ženu a dvě dcerušky.“ (K. Kraus, J. Topol, s. 5)
- „Chodí po návštěvách a všude vykládá, že má ženu a dvě dcery.“ (J. Lexa, s. 5)
- „Návštěvuje významnější rodiny a všude říká, že má ženu a dvě holčičky.“ (L. Suchařípa, s. 6).

Jak vidíme, slovesu говорит v češtině odpovídají slovesa povídat, vykládat a říkat.

Jednou z posledních transformací je celkové přehodnocení

Tato transformace se užívá zejména při překladu frazeologismů. Kdybychom totiž frazeologismy, které nemají přímý ekvivalent v cílovém jazyce, překládali doslovně, čtenář nepochopí, co měl vlastně autor na mysli. Jako příklad uveďme český frazeologismus „Představuješ si to jako Hurvínek válku“. Ruský čtenář však neví, kdo to byl Hurvínek, a při doslovném překladu nebude vědět, že si danou věc představoval jednoduše. Musíme proto užít ruského frazeologismu vyjadřujícího stejný smysl, tedy např.: „Ты как дитя малое.“

Jednotlivých způsobů překladu je samozřejmě mnohem více, ostatní se však nevyskytovaly na konkrétním materiálu, proto je neuvádím.

3.1. Překlad reálií etnografických

Takových bohužel není v textu příliš mnoho. Mezi těmi, které se v materiálu objevily, jsou пирог, самовар, Пасха, копейка a тройка.

Prvním slovíčkem je пирог: „Из земской управы, от Протопопова... пирог“ a následně: „Нянечка, дай ему пирога.“ (s. 14)

V překladech se pak objevuje:

- „Ze zemského úřadu, od Протопопова... пирог.“ a „Няниčko, dej mu пирог.“ (B. Prusík, s. 12)
- „Z okresního výboru, od pana Протопопова... dort.“ a „Анфисо, dej mu kousek“ (K. Kraus, J. Topol, s. 9)
- „Ze zemské správy, od pana Протопопова... dort“ a „Анфисо, dej mu kousek dortu.“ (J. Lexa, s. 9)
- „Z krajské správy, od Протопопова... dort vod pana Протопопова.“ a „Анфисо, dej mu kousek.“ (L. Suchařípa, s. 9,10)

Jak uvádí slovník, jde o koláč nebo buchtu, typické ruské pečivo s náplní. Nepovažují však za vhodné překládat пирог českým výrazem koláč či buchta, neboť spolu mají pramálo společného jak co do vzhledu, tak co do chuti. Adekvátním se jeví dnes již zdomácnělý přepis tohoto slova – piroh. Tento výraz také používá v překladu B. Prusík. V daném kontextu nám však nesedí, protože Anfisa s Ferapontem vejdou s dortem. („Входят Анфиса и Ферапонт с тортом.“, s. 14). Vhodnější je proto z hlediska kontextu a návaznosti použít slovo dort, tak jak je užit ve zbylých překladech.

Jednodušší je to v případě slova „самовар“. „Входит Чебутыкин, за ним солдат с серебрянным самоваром.“ (s. 14)

- „Vejde Čebutykin a voják se stříbrným samovarem.“ (B. Prusík, s. 12)
- „Přichází Čebutykin a za ním voják se stříbrným samovarem.“ (K. Kraus, J. Topol, s. 9)
- „Vchází Čebutykin, za ním voják se stříbrným samovarem.“ (J. Lexa, s. 9)
- „Vejde Čebutykin, za ním voják se stříbrným samovarem.“ (L. Suchařípa, s. 10)

Tento specifický přístroj na přípravu čaje se vyskytuje jen v Rusku, proto nemá žádný vhodný český ekvivalent. V českém prostředí proto užíváme jeho českého převodu pomocí transkripce samovar.

Další reálií je křesťanský svátek Пасха, který se vyskytuje všude, kde se křesťanství rozšířilo, proto můžeme použít český ekvivalent Velikonoce.

Typickou reálií jsou také názvy měny dané země – zde jde o kopějku a v rámci překladu se setkáváme se dvěma možnostmi.

„*Нет. За восемь месяцев ни копейки.*“ (s. 41)

- „*Za osm měsíců ani kopějku*“ (B. Prusík, s. 37, K. Kraus, J. Topol, s. 32)

- „*Už osm měsíců ani vindru*“ (J. Lexa, s. 31, L. Suchařípa, s. 36)

B. Prusík a K. Kraus s J. Topolem zvolili transkripci měny – píšeme tedy kopějka. Z toho jasně vyplývá, že jde o cizí měnu, která ukazuje na cizost originálu. Druhou možností překladu je vindra, kterou použili překladatelé J. Lexa a L. Suchařípa. Tito dva se snaží čtenáři spíše přiblížit, že jde o měnu velmi malou, nízké hodnoty a umocnit tak pocit, že Čebutykin nezaplatil za nájem opravdu vůbec nic.

Další reálií, se kterou se jinde než v Rusku nesetkáme, je tzv. ruská trojka. Nejčastěji saně tažené třemi koňmi zapřaženými vedle sebe.

„*Слышно, к дому подъезжает тройка с бубенчиками.*“ (s. 55)

Shodně ji překládají B. Prusík, K. Kraus s J. Topolem a J. Lexa – jako trojku. Od tohoto označení upouští L. Suchařípa, který zde použil princip generalizace, použil tedy obecnějšího označení – saně. Tímto však stírá onen národní kolorit, protože už není jasné, že jsou saně taženy právě třemi koňmi. Všimněme si toho rozdílu ve větě:

- „*K domu přijíždí trojka s rolničkami.*“ (B. Prusík, s. 49)

- „*Je slyšet, že k domu přijíždí trojka s rolničkami.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 44)

- „*Je slyšet, jak k domu přijíždí trojka s rolničkami.*“ (J. Lexa, s. 43)

- „*Je slyšet, že před dům přijely saně s rolničkami.*“ (L. Suchařípa, s. 49)

3.2. Překlad zeměpisných reálií

Tyto reálie nepodléhají ve většině případů překladu, ale transkripci nebo transliteraci, s případnými drobnými úpravami pro český jazyk; výjimku tvoří překlad Suchařípův, kde se setkáme s překladem názvu ulice. Москва zůstane Moskvou shodně ve všech čtyřech překladech, stejně jako Саратов zůstane Saratovem a Бердичего Berdičevem.

S drobnými úpravami se setkáme nejčastěji u názvů ulic. Vezměme si za příklad „*Старую Басманную улицу*“ (s. 17)

Ta je opět převedena různými způsoby:

- „*V staré ulici, Basmané...*“ (B. Prusík, s. 14)
- „*Na staré Basmance*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 11)
- „*Na Staré Basmanské...*“ (J. Lexa, s. 11)
- „*Ve Staré barvířské ulici...*“ (L. Suchařípa, s. 12)

B. Prusík převedl ulici pomocí transliterace, tedy jako Basmanou, K. Kraus s J. Topolem ji nazvali jako starou Basmanku, převod tedy vznikl odvozením, u J. Lexy ji najdeme jako Starou Basmanskou a L. Suchařípa ji dokonce přeložil jako Starou barvířskou ulici. Čtenáře překladu tato označení mohou mást, protože pak neví, jestli se ulice ve skutečnosti jmenuje pouze Basmanská nebo Stará Basmanská.

Shodně je pak ve všech překladech přeložena „*Немецкая улица*“ – *Německá ulice*. A problémy nečiní ani „*Ново-Девичьи*“, které je přeloženo jako *Novoděvičí*, případně s pomlčkou *Novo-Děvičí*.

Stejně tak chodí ve třech překladech Fedotik kupovat pastelky na Moskevskou k Pyžikovi (nebo Pižikovi). Naopak L. Suchařípa nepovažuje za nutné tuto informaci čtenáři sdělit a úplně ji vypouští.

Taktéž je shodně přeložen „*Кирсановский переулоч*“. „*Кирсановский переулоч весь сгорел, очевидно.*“

Shodně je ulice převedena u B. Prusíka, J. Lexy a L. Suchařípy jako Kirsanovská ulice.

- „*Kirsanovská ulice prý celá vyhořela.*“ (B. Prusík, s. 52)
- „*Prý celá Kirsanovská ulice lehla popelem.*“ (J. Lexa, s. 46)
- „*Kirsanovská ulice shořela celá, zřejmě.*“ (L. Suchařípa, s. 52)
- „*Na Kirsanovce shořelo všechno, snad celá ulice.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 47)

Jak vidíme, výjimku opět tvoří jeden překlad, tentokrát K. Krause a J. Topola, kteří ulici pojmenovali Kirsanovka, z kontextu bychom ale spíš pochopili, že je Kirsanovka pojmenování pro určitou oblast nebo část města.

Rozdíl v překladu ale najdeme hned v dalším zeměpisném názvu, kterým je „*Чита*.“ „*Одни говорят в Царство Польское, другие – будто в Читу.*“ (s. 65)

- „*Jedni mluví, že do Polska, druzí, že snad do Čitu.*“ (B. Prusík, s. 58)

- „*Někdo říká, že do Polska, a jiný zas do Čity.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 53)
- „*Někdo tvrdí, že do Polska, jiný zase, že do Čity.*“ (J. Lexa, s. 51)
- „*Jedni říkají, že do Polska a druzí, že snad někde za Bajkal.*“ (L. Suchařípa, s. 58)

První tři překlady tento název shodně překládají jako Čita, odlišuje se L. Suchařípa, který neuvádí konkrétní název, ale obecnější oblast. V jeho překladu se tedy dostáváme do obecnější oblasti kamsi za Bajkal. L. Suchařípa se v tomto opět snaží text přiblížit českému čtenáři, který zcela jistě neví, kde se Čita nachází, ale ví, kde má hledat Bajkal, a proto ví, že tato oblast je hodně daleko. Opět je zde tedy použita generalizace.

3.3. Překlad vlastních jmen

Při překladu vlastních jmen musíme dbát na několik důležitých faktorů:

- a) Záleží na tom, o které dva jazyky jde, zda o blízce příbuzné či naopak vzdálené, důležitý je jejich grafický systém a fonetické zákonitosti. Při převodu z latinky do latinky většinou žádné problémy nenastávají, jméno se obvykle přepíše beze změny. Vezměme si za příklad třeba již zmiňovaného Shakespeara, v češtině se bude psát stejně jako v originále. Stejně se v češtině bude psát i německý Goethe, francouzský Voltaire či americký Roth. Jediná změna jména může nastat ve výslovnosti, a to především kvůli rozdílnému přízvuku v jednotlivých jazycích. Čeština ho má na první slabice, francouzština na poslední, polština například na předposlední.

Složitější je situace při převodu jmen z cyrilice do cyrilice a při převodu z cyrilice do latinky a naopak. Tady se překlad řídí mimo jiné fonetickými zvláštnostmi jmen.

A záleží také na tom, jak k překladu jmen přistupují jednotlivé jazyky, některé se snaží o co nejdůvěrnější zvukovou podobu s originálem, některé uplatňují své fonetické principy a specifická pravidla. V češtině je typickým příkladem koncovka -ová u ženských příjmení, tedy tendence k přechylování ženských příjmení.

- b) Jestliže chceme jméno transkribovat, musíme vědět, jestli už někdy bylo transkribováno a má tudíž v jazyce překladu svůj ustálený tvar. V takovém případě tento tvar jednoduše použijeme buď v podobě, v jaké existuje, nebo s drobnými úpravami, protože i transkripce podléhá dobovému vývoji. Jde-li o

jméno méně časté nebo neobvyklé a musíme ho transkribovat, snažíme se co nejvíce přiblížit zvukové stránce originálu.

Překlad vlastních jmen může být ve své podstatě velmi složitý. Základním problémem, který musí překladatel u převodu vlastních jmen vyřešit, je ten, zda je překládat nebo ponechat v původní podobě. Některé postavy jsou totiž charakterizovány již svým jménem a je na překladateli, jestli tuto charakteristiku rozpozná a vhodně jméno přeloží, nebo jestli je převede, nejčastěji pomocí transkripce, případně pomocí transliterace.

Pro jména, která nesou určitý charakteristický rys, se užívá termín „говорящие имена“ (tj. jména významová, nesoucí určitou charakteristiku).¹⁰

Většina vlastních jmen má svůj sémantický význam, jen u některých se na význam zapomnělo, u jiných je lehce rozpoznatelný, ať už je jméno odvozeninou charakteristiky, nebo jí úplně odpovídá (Bucket = vědro). Tento jev můžeme najít v mnoha dílech světových autorů. Velmi často se vyskytuje právě v povídkách Antona Pavloviče Čechova (např. podplukovník Требьян). Ve hře Tři sestry je také několik jmen, která by mohla mít svou charakteristiku. Jsou to Andrej Sergejevič Prozorov (od прозорливый = bystrý), nebo štábní kapitán Solenyj (jadrný, peprný).

Co se týká jejich překladu do češtiny, žádné ze jmen není ani v jednom překladu doslovně přeloženo, všichni překladatelé je shodně transkribují.

Některá jména pak při překladu nečiní nejmenší problém a jsou shodná u všech překladatelů. Do této skupiny můžeme zařadit všechny tři sestry, Olgu, Mášu i Irinu, dále chůvu Anfisu či starce Feraponta. S dalšími jmény je to více či méně komplikované.

Jméno *Андрей Сергеевич Прозоров* se objevuje v těchto formách:

- *Andrej Sergějevič Prozorov* (B. Prusík)
- *Andrej Sergejevič Prozorov* (K. Kraus, J. Topol, J. Lexa, L. Suchařípa)

Jméno *Федор* se převádí takto:

- *Fedor* (B. Prusík, K. Kraus, J. Topol, J. Lexa)
- *Fjodor* (L. Suchařípa)

U prvních tří překladatelů jde v přepisu jména o transliteraci, L. Suchařípa pak jméno převádí do češtiny pomocí fonetické transkripce.

¹⁰ Влахов, С., Флорин, С.: Непереводимое в переводе, 1980. с. 216

Překlady se rozcházejí i ve jméně *Иван Романович Чебутыкин*, kde je překlad jména po otci buď:

- *Romanovič* (B. Prusík, J. Lexa)
- *Romanyč* (K. Kraus a J. Topol)

Jak vidíme, přepis jmen není jednotný, jednotliví překladatelé se často rozcházejí. Na otázku proč tomu tak je, nám nejlépe odpoví článek Bohuslava Havránka „Psaní ruských jmen v češtině“,¹¹ který vysvětluje způsoby převodu vlastních jmen.

Zároveň B. Havránek předkládá návrh, jak správně ruská vlastní jména v češtině psát. Velmi důsledně se zabývá psaním slabiky „e“. Vezměme si za příklad již zmiňované jméno *Андре́й Серге́евич Прозоров*, konkrétně jméno po otci. Setkáváme se s následujícími způsoby převodu:

- *Sergejevič* (K. Kraus, J. Topol, J. Lexa)
- *Sergějevič* (B. Prusík)

Zpravidla se při převodu tohoto jména píše „e“, tj. Sergejevič. Měkká výslovnost není v grafické podobě vyznačena, ačkoliv zde měkká z ruského hlediska je. Druhou podobou jména je Sergějevič. To je dáno starým ruským pravopisem, k jehož změně došlo až v roce 1917. Do té doby se v některých jménech, jako např. Bělinskij, Šerov, Řěpin nebo Sergěj, psalo „jat“, ačkoliv výslovnost slabik, ve kterých se psalo „jat“ a ve kterých „e“, byla naprosto stejná. Tento předrevoluční pravopis se odrazil i v přepisu do češtiny, proto se toto ruské „ě“ psalo i v češtině.

Poněkud komplikovanější je to se jménem *Александр Игнатъевич Вершинин*. v překladech se setkáváme s těmito variantami jména po otci:

- *Ignatěvič* (B. Prusík)
- *Ignat'jevič* (K. Kraus, J. Topol, J. Lexa).

Všichni shodně zachovávají měkkost souhlásky „t“, otázkou je, zda napsat „tě“ nebo „t'je“. V češtině píšeme „je“ tam, kde se píše i v ruštině, ovšem za předpokladu, že se v ruštině „j“ skutečně vyslovuje. Jestliže ho nevyslovíme, řídíme se výše uvedeným pravidlem pro psaní „e“. A jelikož po souhlásce „t“ následuje měkký znak, souhlásku „t“ nám změkčí na „t'“. Podle pravidel češtiny však nemůžeme napsat tvar „t'e“ a napíšeme místo něj „tě“.

¹¹ Havránek, B.: Psaní ruských jmen v češtině. In: Naše řeč 3-4, roč. 33/ 1949

U těchto příkladů neuvádím překlad L. Suchařípy, jelikož ten jako jediný z těchto překladatelů ruské patronymum zcela vypouští.

Dalším článkem, který se zabývá překladem ruských jmen do češtiny, je článek Bohuslava Ilka „O převodu ruských vlastních jmen do češtiny“.¹² Je zároveň reakcí na Havránkovy úvahy a jejich doplněním. Hned v úvodu se autor zabývá otázkou kvantity, tj. délkou samohlásky v přepisu ruských jmen, kterou ve většině případů neoznačujeme. Výjimku tvoří á, í ve známých jménech, kde je kvantita ustálena tradicí, např. u jmen Dáša, Táňa nebo Máša, ta je ve všech překladech shodně přeložena v souladu s touto tradicí.

Jiného typu je příjmení štábního kapitána jménem *Солёный*, v jehož převodu se setkáváme se dvěma variantami:

- *Solenyj* (B. Prusík, K. Kraus a J. Topol, J. Lexa)
- *Solený* (L. Suchařípa).

Podle Ilka se má nominativ singuláru mužských adjektivních příjmení ponechat v původním tvaru, čili *Solenyj*. L. Suchařípa však jméno přepisuje do podoby českému čtenáři bližší, jméno přizpůsobuje morfologii češtiny, píše tedy *Solený*. V Ilkově článku je takový přepis z ruštiny do češtiny možný pouze u příjmení ženských, kdy dochází ke stažení koncovky. Například ruské *Минская* bude v češtině *Minská*.

Dále se setkáváme se jménem *Иван Романович Чебутыкин* a jeho českými variantami:

- *Ivan Romanovič Čebutykin* (B. Prusík, J. Lexa)
- *Ivan Romanyč Čebutykin* (K. Kraus, J. Topol).

Zde jsou přípustné obě varianty, neboť *Romanyč* je pouze zkrácenou formou jména *Romanovič*, užívanou zejména v mluveném projevu.

Viditelný rozdíl při srovnání překladů je ve jméně *Наталья Ивановна*, kdy jediný L. Suchařípa zachovává plnou formu jména, tj. *Natálie*. V ostatních překladech se setkáváme s domáckou variantou tohoto jména – *Nataša*. Podobně je to u jména *Алексей Перович Федотик*, kde se setkáváme s plnou formou jména – *Alexej* (L. Suchařípa, J. Lexa) a zkrácenou formou *Lexej* (K. Kraus, J. Topol).

Když se na překlady vlastních jmen podíváme s odstupem, zjistíme, že nejvíce se shodují překlad K. Krause a J. Topola s překladem J. Lexy, což může být dáno i relativně krátkou dobou mezi jejich vznikem. Od nich se značně odlišuje překlad B. Prusíka, který se řídí dobovými pravidly překládání a zároveň dobovými pravidly češtiny (např. grafická

¹² Plek, B.: O převodu ruských vlastních jmen do češtiny. In.: Naše řeč 1-2, roč. 35/ 1951

podoba jména Aleksander místo současného Alexandr). Zároveň nepovažuje za nutné sdělit nám celá jména některých postav, u některých chybí jméno a jméno po otci, zůstává jen příjmení.

Podobnou tendenci sledujeme i v nejnovějším překladu L. Suchařípy, který u všech mužských postav vypouští jméno po otci.

V rámci vlastních jmen se ještě zastavme u překladu jmen známých osobností, která se v textu vyskytují. Jde o ruská jména Добролюбов, Гоголь, Лермонтов a jména západních známých osobností jako Koperník, Kolumbus, Balzac, Shakespeare a Voltaire, v přepisu pak Коперник, Колумбус, Бальзак, Шекспир a Вольтер, která jsou v ruském originále napsaná pomocí transkripce. Do češtiny je však překládáme z jazyka, ze kterého jméno pochází. Zde jde o přepis ze stejných grafických systémů, tedy z latinky do latinky. Proto ačkoliv je v ruském originále Вольтер a Шекспир, do češtiny je přepisujeme jako Voltaire a Shakespeare.

Známá ruská jména přepisujeme podle pravidel pro psaní jmen uvedených výše. Přepisy tudíž znějí Dobroljubov, Gogol a Lermontov.

3.4. Překlad oslovení

Stejně problematický jako překlad vlastních jmen je i překlad oslovení. Odráží se v něm jak vztahy společenské hierarchie (nadřizený, podřizený) a věkové rozdíly (starší, mladší), tak i vztahy na osobní úrovni (milenecký, povýšenecký, ironický)

Oslovení spadá do oblasti mezikulturní komunikace a je důležitou součástí komunikační etikety – před vlastní promluvou je třeba partnera náležitě oslovit. Na vhodném oslovení totiž závisí například úspěch či neúspěch určité akce, ať už je to uzavření důležité obchodní smlouvy, či obyčejné seznámení dvou osob u baru.

V rámci oslovení se musí překladatel potýkat s různými problémy – čeština na rozdíl od angličtiny rozlišuje tykání a vykání, takže je důležité v kontextu pochopit, kdy anglické zájmeno „you“ přeložíme důvěrným „ty“ a kdy zdvořilostním „vy“. Na analyzovaném materiálu si však tento jev ukázat nemůžeme, neboť ruština stejně jako čeština tykání a vykání rozlišují. Dále musíme třeba řešit otázku, jak do češtiny překládat oslovení obsahující ruské křestní jméno a patronimum, neboli jméno po otci, které jednoznačně odkazuje na cizost originálu. Je třeba z kontextu zjistit, jaké vztahy panují mezi

jednotlivými postavami, protože na tom závisí vhodný překlad. Jestliže je vztah spíše formální, je vhodné ponechat překlad jménem a patronymem, případně ho zaměnit titulem (jestliže ho známe). V případě intimního vztahu se jména spolu s patronymem v originále neužívají, místo toho se postavy oslovují jmény či emocionálně zabarvenými slovy, proto takováto slova použijeme i v překladu.

Ukažme si nyní několik základních typů oslovení:

a) Zdvořilostní fráze a oslovení v závislosti na společenském postavení

Do této skupiny patří ruská oslovení товарищ, молодой человек, мадам. Ta při překladu do češtiny většinou moc problémů nepůsobí, protože se dají přeložit neutrálním „pane, paní nebo slečno“. Komplikovanější je v tomto směru právě překlad opačný – z češtiny do ruštiny, protože v ruštině takovéto obecné zdvořilostní oslovení, které by se dalo použít téměř v jakékoliv situaci, chybí. Postupně se sice užívá označení „господин“, zatím se ho ale spíše užívá v úředních a politických jednáních. Stejně tak chybí obecné oslovení neznámé dospělé ženy. „Гражданка“ se ne vždy hodí a oslovení „девушка“ také nemůžeme použít v každé situaci. Často se v ruštině používá oslovení jménem a paronymem, toto však nemůžeme použít u neznámé osoby, je však vhodné jej použít jako oslovení osoby, kterou již osobně známe, ale náš vztah k ní je zatím formální. Tento typ oslovení se nejčastěji používá v Čechovově hře. Postavy se většinou dobře znají, jejich vztah je však stále na určité formální úrovni. V textu tedy čteme: „*Уходите, Василий Васильич*“, „*Иван Романыч, голубчик мой*.“

Oslovení v závislosti na společenském postavení se nejčastěji pojí s určitým titulem, kterého dotyčná osoba dosáhla. V textu originálu se však nedočteme „скажите мне, доктор“, protože tato vazba se v ruštině neužívá. Postavy se mezi sebou oslovují jménem a patronymem, které je teprve následně do češtiny přeloženo titulem. K tomuto řešení se překladatel uchyluje tehdy, když se mu zdá, že by se v textu oslovení jménem a paronymem opakovalo příliš často a narušovalo by to estetiku přeloženého textu.

Tato skupina oslovení je velmi zajímavá z hlediska překladu, neboť jak uvidíme na níže uvedených příkladech, jednotlivé překlady se v tomto směru dost liší. Podívejme se na Irininu promluvu z úvodu hry a jednotlivé způsoby překladu:

„*Иван Романыч, милый Иван Романыч*.“

- „*Ivane Romanyči, milý Ivane Romanyči*.“ (B. Prusík)

- „*Doktore, prosím vás.*“ (K. Kraus a J. Topol)
- „*Doktůrku.*“ (J. Lexa)
- „*Doktore, milý pane doktore.*“ (L. Suchařípa)

V nejstarším překladu B. Prusíka je oslovení doslovné, tj. je přeloženo jak jméno, tak patronymum: „Ivane Romanyči, milý Ivane Romanyči.“ V pozdějším překladu K. Kraus a J. Topol volí oslovení titulem: „Doktore, prosím vás.“ U J. Lexy dokonce toto oslovení, dalo by se říci, ztrácí svůj zdvořilostní charakter, protože zdvořilostní „Doktůrku“ nás posouvá směrem k oslovení citově zabarvenému, podle kontextu trochu laškovnému s ironickým nádechem. V překladu L. Suchařípy se taktéž setkáváme s oslovením „doktore“ (Doktore, milý pane doktore), takže jako ve dvou předchozích překladech zaměňujeme oslovení jménem za oslovení titulem, ovšem v tomto posledním překladu je nejvíce dodržena forma zdvořilostní – všimněme si dokonce spojení „pane doktore“.

K velmi zdvořilostnímu oslovení zcela určitě patří i oslovení „ваше высокоблагородие“. V originále čteme: „*Пожалуйста, ваше высокоблагородие... простите, батюшка, забыла имя, отчество.*“ (s. 46) V překladech máme opět několik variant:

- „*Prosím, vaše vysokoblahorodí... odpusťte, zapomněla jsem jméno a příjmení.*“ (B. Prusík, s. 41)
- „*Račte, excelence... odpusťte, já už zapomněla, milostpane, jak vám říkají.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 36)
- „*Račte, pane důstojníku... odpusťte, jméno jsem už zapomněla.*“ (J. Lexa, s. 35)
- „*Račte, Excellence... vodpusťte, zapomněla jsem vaše jméno, milostpane.*“ (L. Suchařípa, s. 40)

Nutno říci, že co se týká zdvořilostních oslovení, hojně se zde vyskytují případy, kdy v originále oslovíme člověka jménem a patronymem, v překladu se pak setkáváme právě se záměnou jména za titul.

Z hlediska zdvořilostních oslovení je asi nejzajímavější překlad Suchařípův, který text hodně přiblížil českému čtenáři tím, že úplně vypouští jméno po otci, čímž stírá ruský národní kolorit. Postavy se tak oslovují buď křestním jménem, nebo právě titulem nebo hodností.

b) Oslovení v rámci příbuzenských vztahů a oslovení emocionální

Co se týká tohoto typu oslovení, překlad většinou nečiní obtíže, neboť většina výrazů ve výchozím jazyce má svůj ekvivalent v jazyce cílovém (мама, папа, v češtině pak máma, ale i zdobněle maminka nebo naopak matka, děvenka, holčička, dále pak otec, táta, případně dědeček, chlapec)

V příbuzenských vztazích se také nejčastěji setkáváme s oslovením pouze křestním jménem, v ruštině jde hlavně o vztahy mezi dětmi, sourozenci a manžely, kteří si i tykají. Křestním jménem se v textu hry oslovují hlavně sestry a bratr.

Zvláštním jevem, se kterým se v ruštině setkáváme, na rozdíl od současné češtiny, je vykání dětí k vlastním rodičům. Je výrazem úcty mladší generace ke starší. Při překládání je pak vhodné tento úzus zachovat, zvláště jedná – li se například o překlad venkovského, nebo historického románu, kde se tato tradice udržovala a udržuje obzvláště silně. V analyzovaném materiálu se však tento jev nevyskytuje.

Oslovení emocionální vyjadřující citové zabarvení jsou velmi rozšířená snad ve všech jazycích, v ruštině se s nimi však setkáváme úplně běžně. To je dáno povahovými vlastnostmi ruského národa, který je ve srovnání s jinými národy mnohem emocionálnější. V ruštině můžeme běžně slyšet oslovení „дорогой Андрей, голубчик, дуся моя“, které lze do češtiny přeložit velmi rozmanitě a překladatel zde má relativně volnou ruku při výběru vhodného ekvivalentu; pak dotyčného oslovujeme drahoušku, zlato, miláčku.

Tato emocionální oslovení pak zahrnují jak oblast přívětivosti a vlídného postoje, tak oblast opačnou, tedy oblast postoje nepřívětivého, pohrdavého až urážlivého a opět je na překladateli, aby z kontextu správně vyvodil, jakým způsobem je oslovení míněno a vhodně je přeložil.

Podívejme se nyní na tyto typy oslovení podrobněji.

Postavy se oslovují v originále křestním jménem a i překlady tomu zpravidla odpovídají. Hned v prvním dějství v úvodu máme větu: „*Отец умер ровно год назад, ... , в твои именины, Ирина.*“ S tímto jménem se jako s oslovením setkáváme u všech porovnávaných překladů.

Stejně tak, např.: „*Не свисти, Маша.*“ nebo: „*Желаю тебе, Ирина, жениха хорошего.*“, je přeloženo křestním jménem „ *Mášo*“ a „ *Irino*“ shodně ve všech překladech.

Podívejme se ale na překladatelsky zajímavější oslovení, a tím je „*батюшка*“ a „*нянечка*“.

V každém slovníku se dočteme, že *батюшка* znamená přítel (v důvěrném oslovení) nebo zastaralé táta, otec, případně od slova *баця* – dědeček.

Anfisa říká Ferapontovi: „*Сюда, батюшка мой*“ a poté: „*Пойдём, батюшка Ферাপонт Спиридоныч*“ (s. 14). Překlady jsou následující:

- „*Sem, sem baťuško*“ a pak „*Pojd'te, baťuško, Feraponte Spiridonyci.*“ (B. Prusík, s. 12). Toto je typická ukázka toho, jak bývalo dříve zvykem reálie nepřekládat.
- „*Tady dědo.*“ a „*Pojd' zas, dědo, pojd'.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 9)
- „*Sem, stará vojno, sem.*“ a „*Tak šlapet, stará vojno, pojd'*“ (J. Lexa, s. 9)
- „*Jen pojd', chlapče.*“ a poté „*Pojd', chlapče, pojd' se mnou.*“ (L. Suchařípa, s. 9,10)

Pro výraz „*нянечка*“ se běžně užívá označení *chůva*, v překladech máme opět rozdíly.

V originále stojí: „*Нянечка, дай ему пирога.*“ (s. 14). Kromě B. Prusíka se s překladem tohoto výrazu vyrovnali všichni stejně – místo *chůvy* použili tentokrát její křestní jméno, takže ji shodně nazývají *Anfisou*. Odlišuje se však opět překlad Prusíkův, který Anfisu oslovuje „*Náničko*“, později na ni volá „*Ňaňo!*“ To je dáno tím, že zaměňuje vlastní jméno za funkci.

Dalším výrazem pro překlad je slovo „*матушка*“, které znamená maminka, matinka, mamička a v hovorové řeči i miláček, drahoušek. Podívejme se, jak je přeložena Anfisina věta: „*Машиа, чай кушать, матушка.*“ (s. 46)

- „*Mášo, pij čaj, máťuško.*“ (B. Prusík, s. 41)

U B. Prusíka se opět setkáváme s doslovným převodem tohoto slova do češtiny. Čtenář si pak ale neumí vysvětlit, co dané slovo asi znamená, ačkoliv podvědomě vycítí, že jde o určitý druh domácího přátelského oslovení.

- „*Mášo, je tu čaj, děvenko.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 36)
- „*Mášo, pojd' na čaj, holčičko.*“ (L. Suchařípa, s. 40)

J. Lexa se překladu tohoto slova úplně vyhýbá a vůbec ho neuvádí.

Další skupinou jsou oslovení emocionálně zabarvená, která jsou úzce spjata s předchozí skupinou.

Čebutykin se například ptá Iriny: „*Что, девочка моя, радость моя.*“ a vzápětí „*Птица моя белая.*“ (s. 10,11) Překlady jsou tyto

- „*Co, děvenko, radost moje?*“ a „*Ptáčku můj bílý.*“ (B. Prusík, s. 8)
- „*Co je děvenko, zlato moje?*“ a „*Ty můj bílý ptáčku.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 6)
- „*Copak, děvenko moje drahá?*“ a „*Ty moje holubičko bílá.*“ (J. Lexa, s. 6)
- „*Copak, holčičko, co chcete, miláčku?*“ a „*Jste velikánský bílý pták.*“ (L. Suchařípa, s. 6)

Překlad Prusíkův je nejdoslovnější ze všech uvedených. Zbylé překlady jsou o něco volnější. Na tomto příkladu je také hodně vidět, jak zvolený ekvivalent ovlivňuje celkový čtenářův dojem. Z překladu K. Krause a J. Topola vyzařuje jakási nadřazenost a snad až povýšenost (zde ve spojení *zlato moje*). V Lexově překladu je naopak velmi pěkné spojení „*holubičko bílá*“, které se v češtině užívá, neboť při představě bílého ptáka se mnoha lidem vybaví právě holubice. Suchařípa zase použil v první části dnes častější oslovení „*holčičko*“, zároveň však nechal zdvořilostní odstup užitím vykání, a to i ve druhé větě.

Pro názornost uvedu ještě jeden příklad citově zabarveného oslovení. Tím je „*Голубчик Иван Романыч*“ ve větě: „*Голубчик Иван Романыч, что вы делаете?*“ (s. 13).

V překladech pak máme tyto varianty:

- „*Holoubku Ivane Romanyči, co děláte.*“ (B. Prusík, s. 12)
- „*Vy jste ale dítě, co to děláte.*“ (K. Kraus, J. Topol, s. 9)
- „*Co to provádíte, doktoru.*“ (J. Lexa, s. 9)
- „*Drahoušku, doktore, co to děláte.*“ (L. Suchařípa, s. 10)

Doslovně překládá oslovení opět B. Prusík, naopak nejvolnější překlad tentokrát užívají K. Kraus aj. Topol. Překlad J. Lexy a L. Suchařípy zde mají lehce ironický nádech.

Takovýchto příkladů bychom v dramatu našli spousty, bylo by však zbytečné je všechny vypisovat. Jednak k tomu v této práci není tolik prostoru, spousta výrazů se opakuje a brzy by bylo značně nepřehledné, kdo jakého podobného výrazu použil.

3.5. Překlad frazeologismů

Další neodmyslitelnou součástí nejen ruských reálií je frazeologie. Pro překladatele je obtížná jednak proto, že frazeologismus musí v textu rozpoznat, jednak proto, že musí najít vhodný ekvivalent v jazyce překladu.

Názory na přesnou definici frazeologie se však autor od autora liší, což je dáno problematikou vymezení základní frazeologické jednotky.

Pro tuto práci charakterizujeme frazeologii jako spojení slov s přeneseným významem, jako ustálené slovní spojení s idiomatickým významem, jako ustálenou frází.¹³ Jiná definice nám říká, že frazeologismus chápeme jako „относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание слов, обладающее целостным значением.“¹⁴ (víceméně ustálené, reprodukovatelné, expresivní spojení slov disponující uceleností významu)

Překlad frazeologismů v díle je jistě jedním z nejproblematictějších, zvláště pro začínající překladatele, neboť je v první řadě třeba frazeologismus v textu poznat.

Nepozná-li ho překladatel, pak se může stát, že bude převeden doslovně a v celkovém kontextu jeho význam zanikne, často bude působit nesrozumitelně. Dalším problémem, se kterým se překladatel musí po nalezení frazeologismu potýkat, je nalezení vhodného ekvivalentu v cílovém jazyce. Zde pak rozlišujeme tři možnosti překladu frazeologismů:

1) frazeologismus má v jazyce překladu přesný frazeologický ekvivalent, tudíž můžeme frazeologismus přeložit frazeologismem

2) frazeologismus má v jazyce překladu přibližný význam; v těchto dvou případech mluvíme o frazeologickém překladu

3) frazeologismus nemá v jazyce překladu ani přesný ekvivalent, ani přibližný význam, zde se jedná o překlad nefrazeologický.¹⁵

V textu se vyskytuje několik frazeologismů, v jednotlivých překladech jsou přeloženy velmi různorodě. Ukažme si to na několika příkladech, a to „не ударить пальцем о палец“, „кашей не корми“, a „мастер на все руки.“

„Как вышел из университета, так не ударил пальцем о палец, даже ни одной книжки не прочел, а читал только одни газеты.“ (s. 12)

- *„Jak jsem vyšel z univerzity, tak jsem prutem o prut neudeřil, ani jednu knížku nepřečetl a četl jsem jenom noviny.“ (B. Prusík, s. 10)*
- *„Co jsem vyšel z fakulty, ani stéblo křížem jsem nepřeložil, ani jedinou knížku jsem nepřečet, jenom ty noviny...“ (K. Kraus, J. Topol, s. 7)*
- *„Co jsem skončil medicínu, nehnul jsem prstem.“ (J. Lexa, s. 7)*
- *„Od promoce na univerzitě jsem nehnul prstem, dokonce jsem nepřečet ani jedinou knížku, čet jsem jenom noviny.“ (L. Suchařípa, s. 8)*

¹³ Молотков, А. И.: Фразеологический словарь русского языка, Москва, 1986, с. 7

¹⁴ Мокиенко, В., Степанова, Л., Малински, Т.: Русская фразеология для чехов, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc, 1995, str. 11

¹⁵ Влахов, С. Флорин, С.: Непереводимое в переводе. Международные отношения, 1980. с. 183

Ve frazeologickém slovníku se dočteme, že spojení „не ударить пальцем о палец“ znamená „nic nedělat, nevyvinout sebemenší úsilí,“ čemuž v češtině odpovídá výraz „nehnout ani prstem¹⁶.“ B. Prusík použil výraz „prutem o prut neudeřit“ a K. Kraus a J. Topol „stéblo křížem nepřeložit,“ což sice významově znamená totéž, je však vhodnější použít výraz „nehnout ani prstem,“ který v překladu použil J. Lexa a L. Suchařípa a který je čtenáři bližší a srozumitelnější.

Další frazeologismus je „кашей не корми,“ který podle frazeologického slovníku přeložíme „nejedl by, nespal by, jen...“¹⁷

„Барона кашей не корми, а только дай ему пофилософствовать.“ (s. 19)

V překladech pak čteme:

- „Nekrm kaší barona, ale nech ho filozofovat.“ (B. Prusík, s. 17)
- „Ty na barona s chlebem, on do tebe filozofii.“ (K. Kraus, J. Topol, s. 14)
- „Baron si musí zafilozofovat, i kdyby na sůl nebylo.“ (L. Suchařípa, s. 15)

Jak vidíme zde se překladatelé rozcházejí. B. Prusík přeložil frazeologismus doslovně, tedy jako „nekrm kaší barona.“ Patrně si s překladem nevěděl rady, nebo frazeologismus nerozpoznal. Čtenáři pak není jasný smysl věty, což je právě tento případ. Překlad K. Krause a J. Topola nevystihuje pravou podstatu toho, co vyjadřuje originál. J. Lexa tuto část úplně vypouští. Nejblíže se originálu přiblížil překlad L. Suchařípův, který použil spojení „i kdyby na sůl nebylo,“ protože vystihuje podstatu toho frazeologismu v originálu.

Posledním příkladem frazeologie v textu je spojení „мастер на все руки,“ kterému nejlépe odpovídá výraz „má zlaté ruce.“

„Он у нас ученый, и на скрипке играет, и выпиливает разные штучки, одним словом, мастер на все руки.“ (s. 21)

- „On je i učenec, i na houslích hraje, i vyřezává různé věci, jedním slovem je to mistr ve všem.“ (B. Prusík, s. 19)
- „To on pracuje vědecky, ale přitom hraje taky na housle a vyřezává všelijaké věci, prostě ke všemu se umí postavit.“ (K. Kraus, J. Topol, s. 15)
- „Věda je pro našeho Andreje celý svět, ale taky hraje na housle, ovládá dřevořezbu, prostě všeuměl.“ (J. Lexa, s. 15)
- „Je to nejen učenec, ale hraje taky na housle, vyřezává různé věci ze dřeva, no prostě: na co sáhne, to se mu daří.“ (L. Suchařípa, s. 16)

¹⁶ Stěpanova, L.: Rusko - český frazeologický slovník. Olomouc. 2007, s. 505

¹⁷ tamtéž, s. 307

U překladu tohoto frazeologismu je situace poměrně jednoduchá. Ani jeden z překladatelů sice nepoužil výraz „má zlaté ruce,“ všichni však vystihují podstatu originálu, ať už je to B. Prusík a jeho výraz „mistr ve všem,“ K. Kraus a J. Topol s výrazem „ke všemu se umí postavit,“ nebo J. Lexa s výrazem „všeuměl,“ a L. Suchařípa s výrazem „na co sáhne, to se mu daří.“

3.6. Překlad cizojazyčných výrazů

Cizojazyčnými výrazy rozumíme slova, slovní spojení a věty, které jsou v textu určitého jazyka napsány jazykem jiným. Pro ruskou literaturu jsou typické výrazy psané v němčině, ale hlavně ve francouzštině. S touto tendencí se setkáváme již u A. S. Puškina, velmi výrazně francouzské výrazy používá L. N. Tolstoj a v neposlední řadě je používá také A. P. Čechov.

Cizojazyčné výrazy autor používá zejména k charakterizaci určité postavy, často je využíván jako prvek k docílení komického efektu, ironie nebo sarkasmu.

Ve hře Tři sestry jsou cizojazyčné výrazy známkou určitého společenského postavení. Všechny tři sestry a její hosté pocházejí ze společenské vrstvy, ve které bylo běžné hovořit několika cizími jazyky, zejména francouzštinou. Půjdeme – li trochu do historie, bývalo známkou dobrého vychování a společenského postavení mluvit ve společnosti výhradně francouzsky.

V textu se takových výrazů objevuje několik. Jde o tyto věty:

Feci, quod potui, faciant meliora potentes. (s. 25)

Mens sana in corpore sano. (s. 26)

Je vods prie, pardonnez moi, Marie, mais vous avez des manieres un peu grossieres. (s. 48)

Il ne faut pas faire du bruit, la Sophie est dormee deja. Vous etes un ours. (s. 92)

Amo, amas, amat, amamus, amatis, amant. (s. 70)

Omnia mea mecum porto. (s. 70)

Je zajímavé, že v textu originálu se v jako jediném vyskytuje překlad těchto vět, a to vždy v poznámce pod čarou. Autor zde považuje za důležité osvětlit čtenáři význam slov. Naopak v českých překladech jsou francouzské a latinské výrazy ponechány bez vysvětlení.

4. Zastarávání překladů

Poslední problematickou kapitolou, která se týká nejen překladu reálií, ale i překladu obecně, je problematika zastarávání jednotlivých překladů. To je způsobeno hlavně postupným vývojem jazyka, který se mění, a spolu s tím se musí měnit i překlad, jelikož přestává být aktuální. Kromě jazykových důvodů však mohou působit i okolnosti vnější, jako je třeba vkus vydavatele. Jestliže je třeba překlad zaktualizovat, upřednostňuje se překlad zcela nový. Možností je i zásadní oprava již přeloženého textu, ta se však uplatňuje jen ve výjimečných případech, jestliže se vyskytne nějaká zvláštní situace. Zejména když je nutnost vydat knihu ihned, bez ohledu na podobu překladu. Jako příklad je uváděno vydání knih některých starších překladů klasiků po roce 1945.¹⁸

Jednou z okolností zastarávání překladů je vztah mezi překladem a jeho postavením v rámci volnějšiho překladu, který nám umožňuje lépe pochopit originál a ve vztahu mezi překladem a jeho postavením v rámci doslovného překladu. Právě tyto doslovné překlady zastarávají častěji a rychleji, než druhé uvedené, což je dáno slohovými prostředky, kterými byl překladatel dlouhou dobu obklopen. Typickým příkladem zastaralého překladu je na základě našeho materiálu překlad B. Prusíka z roku 1907. Pro tehdejší dobu jsou typické všeobecné tendence k rusifikaci překladů a snahy o doslovný překlad a jsou to právě tyto tendence, které již v dnešní době neuplatňujeme a které způsobují, že překlad zastarává. Vezměme si již několikrát zmiňované oslovení „бабушка“. Na základě tendence k rusifikaci překládá B. Prusík toto oslovení jako „bát'uška“. Oslovení „матушка“ pak v jeho překladu zůstává „mát'uška“. Stejně doslovně překládá i různá emocionálně zabarvená oslovení, která však v českém překladu znějí poněkud rušivě, jako například „Голубчик Иван Романыч“, jež přeložil jako: „Holoubku Ivane Romanyči“. Tuto tendenci k rusifikaci striktně dodržuje v průběhu celé hry, a ačkoliv byl tento překlad na svou dobu jistě velmi zdařilý, v současnosti by před čtenářem neuspěl.

¹⁸ Hrala, M.: Zastarávání překladů jako obecný problém. In: *Translatologica Pragensia V.*, Karolinum, Praha 1992

III. Závěr

Pokusme se nyní všechny čtyři překlady ve vztahu k originálu porovnat. Jak už jsem zmínila v úvodu, nejstarším překladem je překlad Bořivoje Prusíka z roku 1907. Z dnešního hlediska je také nejméně zdařilý, ačkoliv ve své době byl jistě ceněn. Avšak stejně jako stárnou věci, zastarávají i překlady a tento by před dnešním čtenářem neobstál. Z hlediska překladu tento překladatel reálie nepřekládá v souladu s dobovým přesvědčením. Nejvíce markantní je toto „nepřekládání“ u typicky ruských oslovení, jako je батюшка nebo нянечка, která nám překladatel nechává v původní podobě. V oslovení se nedopouští ani synonymických překladů, takže голубчик u něj bude vždycky holoubek a oslovení jménem a patronymem v překladu také zůstává. Je sice zachován kolorit, ale často na úkor srozumitelnosti. Jak už jsem však zmiňovala, překlad byl napsán přesně v souladu s dobovým přesvědčením, které dnes však již neplatí. Proto je z našeho pohledu tento překlad zastaralý a v některých případech působí úsměvně, až komicky.

Navzájem nejvíce se podobají překlady K. Krause a J. Topola s překladem J. Lexy, které vyšly v rozmezí šesti let. Tyto překlady jsou z dnešního hlediska daleko více přijatelné a českému čtenáři bližší, než byl překlad Prusíkův. Volí vhodnější ekvivalenty, takže text působí více uvolněně a ne strojeně, jako tomu bylo u překladu prvního. Je zde již viditelná tendence upouštění od rusifikace, autoři se snaží v některých případech hledat vhodnější pojmenování. Z těchto textů stále poznáme, že se jedná o ruské prostředí, neboť některé reálie do cílového jazyka nepřekládá, ale pouze převádí.

Z hlediska literárního, jestliže si chceme hru jen přečíst, nám postačí sáhnout po těchto překladech. Naopak pro inscenaci je nejlepší překlad Suchařípův. A ačkoliv už je starý více než dvacet let, stále vychází v různých reedicích. Jeho překlad se zkrátka i po tolika letech dá použít, je moderní a čtivý. Je to v podstatě téměř opak Prusíkova překladu. Nebojí se do textu zasáhnout a přizpůsobit ho čtenáři. Jedinou jeho nevýhodou je, že poněkud ztrácí národní charakter, typický ruský kolorit, protože v něm vypouští všechna patronyma, typická pro Rusko. Netýká se to ale pouze jmen po otci, ruské reálie také často zobecňuje, generalizuje; týká se to třeba již zmiňované trojky, kterou překládá obecně jako saně, Čity, kterou z geografického hlediska zobecňuje na oblast kolem Bajkalu, nebo kopějky, pro kterou zvolil překlad vindra, aby umocnil pocit, že jde o měnu velmi malé hodnoty. Dále pak využívá bohatství jazyka českého. Nedrží se striktně

originálního oslovení, ale užívá českých synonym v závislosti na kontextu a momentálním rozpoložení postav, zároveň se také vyhýbá častému opakování stejného jména či oslovení. Jako nejlepší řešení při překladu je, dle mého názoru, kompromis. Některé reálie je vhodné přeložit, některé, zejména všeobecně známé reálie, by měl překladatel ponechat, aby zachoval dojem exotičnosti daného díla.

IV. Резюме

Целью моей работы было разработать проблематику перевода реалий в чешских переводах на материале пьесы Три сестры известного писателя Антона Павловича Чехова, с точки зрения диахронии. Проблематику перевода реалий, имен собственных, обращений, фразеологизмов и иноязычных вкраплений я разработала на материале пьесы Три сестры Антона Павловича Чехова и на четырех чешских переводах:

- 1) перевод с 1907 года, автором которого был Борживой Прусик
- 2) перевод с 1966 года, авторами были Карел Краус и Йосеф Топол
- 3) перевод с 1972 года, автором был Иржи Лекса
- 4) перевод с 1980 года, автором которого был Леош Сухаржица

Главную часть я начинаю с общей характеристики реалий, что такое реалии, какая их характеристика и что делает их трудно переводимыми. Вместе с реалиями необходимо немного каснуться проблематики безэквивалентной лексики, в которую реалии входят.

Потом я написала несколько слов о двух способах перевода, которые касаются не только реалий, но и произведения вообще. Первым способом является перевод „слово в слово,“ а вторым является перевод свободный. Эти две тенденции существуют в литературе уже сначала веков. В зависимости от периода, они больше или меньше употреблялись. Перевод слово в слово был характерен, прежде всего, для периода средневековья, для религиозных текстов и для периода романтизма, когда переводчики стремились сохранить как можно больше индивидуальных черт оригинала. Против тому ренессанса была характерна переводом более свободным, что доказывает перевод Библии на немецкий язык.

После общей характеристики реалий, разработанной в первой главе я стремилась разделить их в классификации на основе материала пьесы (вторая глава). Так их можно разделить на:

- 1) географические реалии, в которые входят все географические названия
- 2) этнографические реалии, в которые входит всё, что касается быта определённого народа

3) общественнополитические реалии, к которым принадлежит всё, что касается общественнополитической жизни

4) имена собственные, которые, особенно на русском языке, являются своей формой носителями национального колорита

5) обращения, у которых колорит появляется большим употреблением эмоциональной окраски

6) фразеология

7) иноязычные вкрапления

В третьей главе я говорю о понятии реалий переводчиком и его решениях перевода, так как реалии нельзя во многих случаях перевести обыкновенным способом. Переводчик должен решить две основных проблемы:

- в языке перевода отсутствует подходящий эквивалент

- переводчик должен перевести тоже национальный и исторический характер

В зависимости от того переводчик пользуется разными способами перевода, которые входят в одну из трёх трансформаций: лексическую, грамматическую или лексико грамматическую.

На исследованом материале я раскрыла следующие способы перевода:

1) транскрипцию, которой переводчики пользовались, прежде всего, у географических названий, собственных имен и обращений

2) транслитерацию

3) генерализацию и конкретизацию, которыми пользуется переводчик Л.

Сухаржица

4) переосмысление, которое употребляется при переводе фразеологизмов

Конечно, способов перевода существует намного больше, но эти способы уже не относятся к данной проблематике перевода реалий, поэтому я их не выделяю.

Третью главу я разделила на шесть подразделов, в которых я разработала проблематику перевода отдельных реалий.

Во первых речь идёт о реалиях, касающихся быта, или т.н. реалиях

этнографических. В этой работе я разработала слова пирог, самовар, Пасха,

копейка и тройка. В случае таких слов как самовар и Пасха, перевод является

простым. Все переводчики их переводят одинако. Разницы найдём в переводе слов пирог, копейка и тройка.

Некоторые переводчики стремятся слово перевести при помощи транскрипции и сохранить, таким образом, национальный колорит (это касается перевода Б.

Прусика, К. Краусе, Й. Топола и Й. Лексы), другие стремятся перевод приблизить читателю (перевод Л. Сухаржицы, в некоторых случаях перевод Й. Лексы). Что касается географических реалий дело проще. Там всё переписывается почти одиноко, исключая опять текст Л. Сухаржицы, который пользуется, в случае Басманской улицы, переводом, а в случае Читы употребляет более знакомую область – Байкал.

В рамках реалий я выделила также проблематику перевода имен собственных и обращений, так как они также являются носителями специфического колорита определённой культуры.

Собственные имена чаще всего подвергаются транскрипции, транслитерации, или их можно переводить. Проблематика их переписи заключается также в том, идёт ли речь о двух языках с одиноковой графической системой или нет. В случае двух языков с одиноковой графической системой проблем обычно не бывает, но в случае различных графических систем дело труднее, так как перепись следует фонетические особенности имен собственных. Кроме того переводчик должен узнать, существует ли уже перепись имени и в языке перевода имеет свою закреплённую форму.

Существуют также имена, которые несут определённое семантическое значение, так называемые говорящие имена. Такие имена можно найти, например, в произведениях Гоголя.

Что касается собственных имён, можно сказать, что употребляется похожий принцип, как у бытовых и географических реалий. У Б. Прусика и в случае имен собственных опять появляется тенденция к русификации, значит, что имена переписывает согласно транскрипции (или транслитерации), но главным образом Б. Прусик сохраняет отчество. В других текстах от этой тенденции уже отказываются. Наиболее это видно в тексте Л. Сухаржицы, который отчество вполне устранил.

Хотя все авторы имена транскрибируют, их перепись не одинаковая. Ответ на вопрос, почему эта перепись не одинакова, поставил чешский лингвист Бохуслав Гавранек. По его словам у собственных имен не существует одинаковый принцип переписи. Вместе с тем нам предлагает предложение, как правильно писать русские имена на чешском языке.

Реакцией на это предложение была статья Богуслава Илека, который одновременно дополняет мысли Б. Гавранека.

Очень важным является также перевод обращений, на основе которых читатель узнает о отношениях среди лиц. Основной проблемой можно считать обращение на ты и обращение на вы. Это касается не перевода с русского на чешский, а особенно перевода с английского на чешский или на русский, так как на английском языке не различаем эти обращения.

Выделяются следующие типы обращений:

- 1) обращения на уровне вежливости
- 2) обращения в зависимости от общественного положения
- 3) обращения в зависимости от родственных отношений
- 4) обращения в зависимости от эмоционально-экспрессивности содержания

На приведённом материале я узнала, что обращения на уровне вежливости можно переводить второй группой, значит обращениями в зависимости от общественного положения. Подобным образом можно при переводе заменить третью группу четвёртой, значит обращения в зависимости от родственных отношений обращениями эмоционального.экспрессивного содержания и наоборот.

В рамках обращений наиболее отличаются переводы Б. Прусика и Л. Сухаржипы, так как Б. Прусик их транскрибирует или переводит согласно тенденции к русификации, Л. Сухаржипа стремится к переводу более свободному. Более всех заменяет вежливые обращения обращениями в зависимости от общественного положения и обращения родственных отношений обращениями эмоционально-экспрессивными.

В следующем подразделе я говорю о переводе фразеологизмов. Чтобы их правильно перевести, надо их в тексте узнать. Если переводчик фразеологизм не узнает и переведёт его не правильно, то этот фразеологизм потеряет свой смысл. Это касается например фразеологизма „барона кашей не корми“ в переводе Б. Прусика.

С иноязычными вкраплениями дело проще. Эти вкрапления переводит только автор оригинала, что бы объяснить их читателю. Переводчики оставляют в тексте иноязычные вкрапления без объяснения, несмотря на то, что читатель не будет понимать смысл предложения.

Способы перевода реалий, имен собственных и обращений, фразеологизмов отдельных авторов были разные и очень интересные, причём наиболее различий можно найти в переводах Б. Прусика и Л. Сухаржины.

Это обусловлено тем, что Б. Прусик писал свой перевод во время общей тенденции к русификации. Значит, все реалии были не переведены, а переписаны при помощи транскрипции или транслитерации. Главное было соблюдать национальный колорит культуры. Эта тенденция постепенно уступала и в позднейших переводах уже допускается перевод реалий, или замена реалий по контексту. Вспомним перевод слова пирог, который Б. Прусик согласно традиции к русификации переписывает как пирог, а в остальных текстах его переводят по контексту как торт. Или типичная реалия тройка, которую в первых трех переводах переписывают как тройку и вместе с тем передают читателю национальный колорит. Против тому Л. Сухаржины этот колорит стирает, используя общим значением сани.

Переводы К. Крауса, Й. Топола и И. Лексы в настоящее время можно считать переходами между переводом Б. Прусика и Л. Лексы. Они с одной точки зрения уже не обладают тенденцией к русификации, но с другой точки зрения, по моему мнению, не достигают качества перевода Л. Сухаржины. Хотя он устранением отчества отчасти стирает национальный колорит, более всех ему удалось читателю приблизить смысловое содержание оригинала. За его перевод говорят также разные переиздания, которые пользуются именно переводом Л. Сухаржины, или театральные инсценировки, которые были сыграны также на основе перевода Л. Сухаржины.

Materiálové zdroje

Чехов, А. П.: Три сестры. Искусство, Москва-Ленинград, 1950

Čechov, A. P.: Tři sestry. Nakladatelství F. Šimáčka, Praha, 1907 (překlad B. Prusík)

Čechov, A. P.: Tři sestry. Dilia, Praha, 1966 (překlad K. Kraus a J. Topol)

Čechov, A. P.: Tři sestry. Dilia, Praha 1972 (překlad J. Lexa)

Čechov, A. P.: Tři sestry. Dilia, Praha 1980 (překlad L. Suchařípa)

Bibliografie česká

- Elman, J.: Některá úskalí při vyjádření vztahů mezi osobami v uměleckém překladu. In: *Translatologica Pragensia III*. Karolinum. Praha. 1990. s. 129 – 136
- Hellmuthová, M.: Překlad jako umělecké dílo. In: *Slavica Pragensia XXIV*. Univerzita Karlova. Praha. s. 141 – 145
- Horálek, K. Co je nepřeložitelné. *Translatologica Pragensia I*. Univerzita Karlova I. Praha. 1989. 11 - 17
- Horálek, K.: K otázce přeložitelnosti. *Slovo a slovesnost*. Praha. 1963. s. 161 – 164
- Horálek, K.: K postavení onomastiky. In: *Slavica Pragensia XIX*. Univerzita Karlova. Praha. 1983. s. 15 - 18
- Horálek, K.: Teorie překladu – výsledky a výhledy. In: *Slavica Pragensia VII*. Univerzita Karlova. Praha. 1965. s. 103 - 109
- Hrala, M.: Místo a funkce překladu v současnosti. In: *Slavica Pragensia XXIII*. Univerzita Karlova. Praha, 1983. s. 15 - 21
- Hrala, M.: Zastarávání překladů jako obecný problém. In: *Translatologica Pragensia V*. Karolinum. Praha. 1992. s. 81 – 91
- Hrdlička, M.: Ekvivalence a adekvátnost v překladu. In: *Translatologica Pragensia V*. Karolinum. Praha. 1991. s. 57 - 64
- Hrdlička, M.: K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. *Ruština v teorii a praxi*. 1990. Praha. s. 14 - 18
- Hrdlička, M. – Stehnová, S.: K teorii ekvivalence. In: *Slavica Pragensia XXIII*. Univerzita Karlova. Praha. 1983. s. 109 – 118
- Hrdlička, M. jr.: K překladu cizojazyčných prvků v uměleckém textu. In: *Cizí jazyky ve škole*, roč. 32, Státní pedagogické nakladatelství. Praha 1988/89. s. 74 - 77
- Ilek, B.: Jazyk – text – výklad – překlad. In: *Slavica Pragensia XXIII*. Univerzita Karlova. Praha. 1983. s. 23 - 36
- Ilek, B.: Některé otázky pojmu ekvivalence v překladu. In: *Slavica Pragensia XXIV*. Univerzita Karlova. Praha. 1984, s. 11 – 20
- Jindra, M.: K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu. In: *Slavica Pragensia XXIII*. Univerzita Karlova, Praha. s. 175 – 180
- Knappová, M.: K překládání osobních jmen. *Naše řeč*, č. 4. 1983. s. 169 – 173
- Knappová, M.: O překládání osobních jmen do češtiny. In: *Přednášky z 29. běhu Letní školy slovanských studií*. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 1987. s. 114 – 121

- Kovačičová, O.: K problematice literárního a divadelního překladu drámy. In: Český překlad II. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Praha 2005. s. 159 - 167
- Koževníková, K.: Trojí česká podoba dramatu A. P. Čechova. In: Slavica Pragensia V. Univerzita Karlova. Praha. 1963. s. 43 – 55
- Kučera, C.: Vlastní jména v originálu a překladu. In: Translatologica Pragensia III. Karolinum. Praha. 1990. s. 137 – 143
- Levý, J.: České teorie překladu. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha. 1957
- Levý, J.: Umění překladu. Československý spisovatel. Praha. 1963
- Mokienko, V., Wurm, A.: Česko – ruský frazeologický slovník. Olomouc. 2002
- Morávková, A.: Překlad dramatu. In: Český překlad. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Praha 2004. s. 51 - 53
- Petr, J.: K teorii rodného jména. In: Slavica Pragensia XIX. Univerzita Karlova. Praha. 1983. s. 95 – 105
- Richterek, O.: K překladatelským interpretacím Čechova Černého mnicha. In: Čs. rusistika. 1986. s. 17 – 21
- Stěpanova, L.: Rusko – český frazeologický slovník. Olomouc. 2007
- Veselý, J.: Dějiny a současnost překladu. In: Translatologica Pragensia V. Karolinum. Praha. 1991. s. 73 – 79
- Vilikovský, J.: Překlad jako tvorba. Ivo Železný. Praha. 2002
- Vlášek, J.: Problematika teorie překladu. Slavia, 1974. s. 178 – 181
- Vlašicová, Z.: Problematika překladu vlastních jmen v díle N. V. Gogola. Seminární práce na katedře slavistiky FFUP, Olomouc. 2002
- Vlk, A.: O překládání názvů specificky cizích reálií. In: Československý terminologický časopis. SAV. Bratislava, 1966. s. 24 - 31

Bibliografie ruská

- Бархударов, Л. С.: Язык и перевод. Международные отношения. Москва. 1975
- Влахов, С., Флорин, С.: Непереводимое в переводе. Международные отношения. Москва, 1980
- Комиссаров, В. Н.: Современное переводоведение. Издательство ЭТС. Москва. 1989
- Молотков, А. И.: Фразеологический словарь русского языка. Москва. 1986
- Федоров, А. В.: Введение в теорию перевода. Издательство литературы на иностранных языках. Москва, 1953
- Чуковский, К.: Высокое искусство. Искусство. Москва. 1964